

Василь Перов. Рибалка. 1871

й художньо неповторні діалоги — один із основних засобів характеристики й оцінки персонажів. Діалогам притаманні неоднозначність, життєво-змістова наповненість, колоритність».

Усмішка «Як варити і їсти суп із дикої качки» присвячена Максимові Рильському, з яким Остап Вишня найчастіше ходив на полювання, про що поет згадує у вірші «По полях ми з Вишнею бродили». Мисливське хобі цих письменників було особливе: вони ніколи не вбивали ні звірів,

ні птахів, просто насолоджувалися природою, вели неквапливі бесіди. У домі Остапа Вишні ще в молодості, у часи харківського періоду життя, з'явилися мисливські собаки. *Юрій Смолич* згадував, що Вишня виховував та виховував їх, був арбітром на всіх собачих виставках та змаганнях, безкорисливо консулював усіх харків'ян, котрі теж кохалися в собаківництві: «Імена своїм собакам Павло Михайлович давав чудернацькі: Лялька, Цяцька тощо... Готувався до виїзду на полювання дуже дбайливо і заздалегідь. Про трофеї нічого не можу сказати: за всі три рази він не вистрелив жодної куріпки і жодного зайця». Крім уже зазначених художніх особливостей, характерних для «Мисливських усмішок» загалом, твір «Як варити і їсти суп із дикої качки» має епізодичні вкраплення, які можна порівняти за стилем хіба що з «Маленьким Принцом» *Антуана де Сент-Екзюпері*. Наприклад, нічне погоже серпневе українське небо оповідач бачить у всій його дивовижній красі: «Швиргається вгорі якийсь космічний хлопчик зорями, залишаючи в чорно-синій безодні золоті смуги, рипить Віз, дишель свій униз спускаючи, блідне поволі Чумацький шлях». Жива природа в усмішці постає такою беззахисною і милою, що піднятися на неї може тільки рука нелюда. Й хоча всі пейзажні замальовки щедро приправлені доброзичливим гумором, вони настільки безпосередні й цікаві, що запам'ятовуються назавжди: «До озера ви підходите вже тоді, коли качки «повиключали мотори», почистили зуби, зробили на ніч фізкультурну зарядку з холодним обливанням і, поклавши на водянні лілеї голови, полягали спати». Такі пейзажні замальовки є ознакою художнього стилю Остапа Вишні, адже подібного явища не знайдемо у творах жодного українського гумориста.

Поміркуйте. 1. Кому присвячена усмішка і з якої причини? 2. Розкрийте поетику назви усмішки «Як варити і їсти суп із дикої качки». Чому саме на кулінарному процесі й споживанні страви акцентує автор у назві твору, в якому йдеться про полювання? 3. З'ясуйте особливості гумору

цієї усмішки. 4. Чому згадка про орнітолога Мензбіра у читачів викликає доброзичливу посмішку? 5. Прочитайте вголос одну-дві цитати з пейзажними замальовками. Доведіть, що описи природи в цьому творі мають особливе значення. 6. З якою метою автор рекомендує своїм читачам після полювання читати «Записки мисливця» *Івана Тургенєва*?

Аналізуємо твір. 1. З якої причини в усмішці так детально розповідається про підготовку до полювання? 2. Яку річ, на думку автора, не можна ні в якому разі забувати? Чи ви згодні, що це справді найголовніше на полюванні? 3. Що ви дізналися про вечірню і ранкову зорю? 4. Зверніть увагу на діалоги в усмішці. Чим саме вони цікаві? 5. Як саме мисливець-невдаха компенсує відсутність мисливських трофеїв? Коли і як саме розкривається його обман? 6. Поясніть роль засобів виразності у творенні художнього світу Остапа Вишні.

Робота в парах. З сусідом за партою подискутуйте про істинність тез: а) «Іздили полювати. Це не вперше і не востаннє. Нічого! І як радісно, що я нікого не вбив!» (*Остап Вишня*); б) «Рибалка прагне піймати карася, а письменник ловить у живому людському потоці сюжети й образи для своїх творів» (*Остап Вишня*); в) «А як він विकристалізовував, поетично оформляв драматичний елемент своєї усмішки! Багато його усмішок — це розгорнуті сцени, де дійові особи живуть і діють немовби на підмостках, вони такі сценічно довершені, що самі просяться аби їх зіграли! В Остапа Вишні, безперечно, був сильний талант драматичного гумориста» (*Юрій Бурляй*); г) «Друг людини, друг природи й праці, / Грізний ворог нечисті і зла» (*Максим Рильський*).

Робота в групах. Створіть творчу групу (3—5 осіб) для написання проєкту «Тема полювання в українській та світовій літературах». На першому етапі, розділивши роботу між учасниками творчої групи, прочитайте книги Остапа Вишні «Мисливські усмішки», «Записки мисливця» *Івана Тургенєва*, «Мисливець» *Джона Хантера* (зверніть увагу, як перекладається з англійської прізвище шотландського письменника). На другому етапі роботи проаналізуйте ці художні тексти, зробіть стислі висновки про художні особливості творів письменника-мисливця, який вам найбільше сподобався. Свій творчий проєкт озвучте у класі.

Мистецька скарбниця. Розгляньте картину *Василя Перова* «Мисливець на відпочинку» (с. 135). Зверніть увагу на такі особливості зображення персонажів: оповідачем виступає найстарший мисливець (персонаж зліва), його з надмірною цікавістю слухає наймолодший учасник полювання (персонаж справа). Жестикуляція і міміка оповідача свідчать про те, що його барвиста уява на злеті, а експромтом витворені фантазії стають захопливими для самого оповідача, котрий особисто переживає те, про що розповідає. У центрі картини — мисливець, котрий скептично ставиться до розповіді товариша. Жест лівої руки і глузлива усмішка свідчать, що з уст цієї людини ось-ось зірвуться слова, які вмить розвінчають чергову побрехеньку. На передньому плані картини — мисливські трофеї: заєць і рябчики. Низьке небо й поховкла трава підтверджують, що замальована пора року — пізня осінь. Чому саме так називається картина? Які деталі підкреслюють, що мисливець вже підкріпився й харчами, і чаркою? Доведіть, що художник типово малював ситуацію, характерну для полювання.

Усмішка «Сом», вперше надрукована в журналі «Дніпро» (1953, № 11) згодом увійшла до збірки «Мисливські усмішки». За обсягом усмішка «Сом» досить велика, складається з чотирьох автономних частин. Перша частина присвячена змалюванню тихої річки Оскол і дикої живності, якої в очеретах видимо-невидимо. З величезною любов'ю автор описує, як сільська молодь плаває на човнах, уквітчується білим лататтям, як радує око пташиний рай річкового царства. До кожного виду диких пташок в Остапа Вишні знаходяться оригінальні порівняння, що виникають на основі точних спостережень: *«Дикі курочки... рудувато-чорнувато-кrapчастенькі, на довгеньких ноженятах. І ноженятами тими вони бігають по зеленому лататті, як по паркету. Зелене латаття під ними навіть не вгинається — такі вони легесенькі — болотяні курочки»*. У другій і третій частинах усмішки виникає колоритний типаж — дід Панько, котрий розповідає про те, як сом з'їв гусака, а згодом і панського собаку — сетер-гордона Джоя. З уст діда Панаса ми довідуємося про ще одну фантастичну рибину, яка проти течії притягла з-під Канева рибалку на човні. Четверта частина — своєрідне авторське узагальнення з рибальськими порадами, на яку принаду ловити сома, що можна знайти в його нутрощах, а також про те, як рибальська уява з року в рік додає сомам і ваги, і розмірів: *«Можливо, що з розвитком рибальства сом важитиме тонну і ковтатиме симентальських бугаїв і невеличкі буксирні пароплави... А сома... мені самому доводилося бачити такого завбільшки, як комбайн! Тільки трохи довшого»*. Як бачимо, загальний тон усмішки витримано в руслі рибальських побрехеньок і фантастичних перебільшень.

Поміркуйте. 1. Чим подібні, а чим суттєво відрізняються усмішки Остапа Вишні «Як варити і їсти суп з дикої качки» й «Сом»? Чому тільки в «Мисливських усмішках» талант Остапа Вишні міг розкритися на повну силу? 2. З якою метою письменники в окремі твори вводять образ оповідача з народу? Чи саме народним типажем є дід Панько? Чому ви так вважаєте?

Аналізуємо твір. 1. Якою постає річка Оскол в усмішці «Сом»? Чи подобаються вам такі річки? Чи хотіли б ви жити на її березі або хоч відпочивати там влітку? Чому саме? 2. Яким змалюваний пан у цій усмішці? Чому дід Панько ставиться до нього без належної поваги? 3. Яким чином панові з дідом вдалося вполювати сома? Як ви думаєте, чи міг у реальному житті такий факт мати місце? 4. Що сталося з дядьком, який зловив величезного сома під Каневом? Назвіть засоби сміху, з допомогою яких письменник описує подорож рибалки, якого здоровенний сом тягне разом із човном проти течії кільканадцять кілометрів. 5. Прочитайте вголос і прокоментуйте один з авторських відступів у творі.

Мистецька скарбниця. 1. Розгляньте картину Василя Перова «Рибалка» (с. 136). Чи може вона слугувати ілюстрацією до усмішки «Сом»? Чому ви так вважаєте? Це художнє полотно митець писав з уяви в кімнаті, на відміну від картини «Мисливці на відпочинку» (с. 135), природа й персонажі на якій змальовані з природи. Порівняйте ці дві картини. Чи помітні різні умови створення цих картин? Яка вам більше подобається і чим саме? 2. Намалуйте ілюстрацію до усмішки «Сом» і доберіть цитати з тексту Остапа Вишні для назви своєї роботи.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Гальченко С. Горьована путь Остапа Вишні // Київ. — 1989. — № 12.

Зуб І. Остап Вишня: «Ніякого злочину я не вчинив» // Літ. панорама. — К., 1990.

Семенюк Г. Ніколи не сміявся без любові. — К., 2001.

Перевірте себе.

I рівень. Виберіть одну правильну відповідь:

1. Справжнім прізвиськом Остапа Вишні є: а) Максим Черешня; б) Павло Губенко; в) Василь Чечвянський; г) Остап Чечвянський.
2. Книга, в якій були надруковані твори Марка Твена й Остапа Вишні, називалася: а) «Сільськогосподарська пропаганда»; б) «Червоний перець»; в) «Мисливські усмішки»; г) «Крокодил».
3. Найкращими друзями Остапа Вишні під час проживання в Харкові були: а) Микола Хвильовий і Василь Еллан-Блакитний; б) Микола Куліш і Лесь Курбас; в) Павло Тичина й Володимир Сосюра; г) інші письменники.
4. Десятирічне заслання Остапа Вишні відбував: а) у Воркуті; б) на Соловках; в) в печоро-ухтинських таборах; г) на Магадані.

II рівень. Знайдіть дві й більше правильних відповідей серед запропонованих.

1. За професією Остап Вишня був: а) фельдшером; б) театральним критиком; в) письменником-гумористом; г) художником; г) скульптором.
2. Остап Вишня довгий час жив у містах: а) Київ; б) Полтава; в) Кам'янець-Подільський; г) Архангельськ; г) Харків.
3. Високохудожніми збірками творів Остапа Вишні є: а) «Мисливські усмішки»; б) «Вишневі усмішки сільські»; в) «Вишневі усмішки театральні»; г) «Вишневі усмішки кримські»; г) «Українізуємось».
4. Для жанру усмішки характерні такі ознаки: а) гумор; б) сатира; в) ліричність; г) сарказм; г) великий обсяг твору.
5. До збірки «Мисливські усмішки» входять твори: а) «Відкриття охоти»; б) «Моя автобіографія»; в) «Чухраїнці»; г) «Вальдшнеп»; г) «Як варити і їсти суп із дикої качки».
6. Особливостями творчого стилю Остапа Вишні є: а) оптимізм; б) м'який гумор; в) гостросюжетність; г) гуманізм; г) поетизація.

III рівень. На основі біографії і творів Остапа Вишні письмово спростуйте або доведіть одну з тез: а) «Талант плюс винятковий мовний слух і висока творча напруга — ось ті три кити, котрі так високо піднесли Остапа Вишню» (Федір Маківчук); б) «Тільки правда була поводитимом у моєму житті. Я ніколи не зрадив правди» (Остап Вишня).

Розвиток драматургії і театру в 20—30-х роках

У роки визвольних змагань українців театр стає важливим чинником національно-культурного будівництва. На початку 20-х років діяло 74 професійні театри, численні самодіяльні та пересувні театри. У 1918 році в Києві функціонували Державний драматичний театр, очолюваний *Олександром Загаровим*, Державний народний театр під керівництвом *Панаса Саксаганського* і «Молодий театр» *Леся Курбаса*. У 1919—1920 роках у Галичині й Буковині діяли «Новий Львівський театр», Чернівецький театр і Державний театр ЗУНР. 1919 року відкрили Державний театр імені Тараса Шевченка в Катеринославі, 1920 року — Новий український драматичний театр імені Івана Франка у Вінниці (керівник *Гнат Юра*). 1922 року керований *Лесем Курбасом* Київський драматичний театр, перейменований на «Березіль», став також і мистецькою лабораторією, і проводив культурно-громадську роботу. 1926 року «Березіль» перевели до Харкова.

Важливою подією в культурно-мистецькому житті республіки стало присвоєння 1924 року славетній актрисі *Марії Заньковецькій* почесного звання «Народна артистка України».

Професійний театр розвивався у двох напрямках. Режисер *Гнат Юра* (1888—1966), спираючись на принципи романтичного та реалістично-побутового театру, схилився до реалістично-психологічної системи. У репертуарі Вінницького театру переважали п'єси національної драматургії (Франка, Карпенка-Карого, Старицького, Винниченка). З ним працювали *Амвросій Бучма*, *Мар'ян Крушельницький*, *Олексій Ватуля*, *Софія Тобілевич*, *Ганна Борисоглібська*.

Натомість режисер *Леся Курбас* (1887—1937) постійно експериментував, випробовував низку мистецьких шляхів — від психологічної драми до експресіонізму. Він прагнув утворити «рефлексологічний» театр негайного впливу на глядача, який би активізував його і збуджував до дії. З цією метою режисер у своїх естетичних шуканнях від умовних форм ішов через синтез умовності й психологізму до філософських вистав. Порвавши з традицією етнографічно-побутового театру, режисер орієнтувався на модерні течії європейського театру. Це був театр синкретичний, в якому елементи драматичного дійства перепліталися з різними формами мистецтва: пластикою і хорovou декламацією, мімікою і жестом, елементами

Леся Курбас

цирку й балету, музикою як компонентом драматичної дії. Леся Курбас вперше на національній сцені використав прийоми кіно. Саме йому судилося створити український модерний театр.

На перших порах режисери ставили класику. Леся Курбас інсценізував «Гайдамаки» *Шевченка*, поставив п'єси «Цар Едіп» *Софокла*, «Макбет» *Шекспіра*, «Джінні Хіггінс» *Сінклера*, «Газ» *Кайзера* тощо. Вперше герої світової класики заговорили українською мовою, адже в Російській імперії не дозволялося ставити п'єси світових драматургів у перекладі українською. Національна драматургія в театрі Курбаса була представлена реалістичною драмою *Винниченка* («Чорна Пантера і Білий Медвідь») та символістськими етюдами *Олександра Олесья*. Широко побутовала агітп'єса, але вона не мала художньої цінності. Незабаром виникла соціально-психологічна драма («97» *Миколи Куліша*), документально-реалістична («Бунтар», «Дванадцять» *Мирослава Ірчана*) і символістсько-романтична п'єса («Коли народ визволяється», «Батальйон мертвих» *Якова Мамонтова*).

Мирослав Ірчан (1897—1937) у річищі експресіонізму написав найкращу свою п'єсу «*Родина щіткарів*» (1923). Фабулу для твору він взяв із замітки в німецькій газеті, де розповідалося, як єдиний видючий син у сліпій родині щіткаря і музиканта повернувся з фронту Першої світової війни осліплений газами. Конфлікт будується на протиставленні двох родин — щіткаря і фабриканта зброї, професора й винахідника отруйних газів. Долі родин перехрещуються: діти дружили ще в дитинстві, а пізніше їхні дороги розійшлися. Син капіталіста Боб тяжко кривдить сліпу Єву, а винайдені підприємцем газу на фронті позбавляють зору Івана, якого родина щіткарів називала своїми єдиними очима. Для бідняка війна — велике горе, для багатія — час нечуваної наживи. Такий сюжет у дусі поезики експресіонізму дав змогу драматургові зображуване піднести до символічності. Така символічність наявна в самій художній ідеї твору, в похмурості поетичного колориту, уповільненості драматичного ритму п'єси, пильній увазі до настроїв героїв, до підтексту.

На поетиці *символізму* будували п'єси *Яків Мамонтов* та *Іван Кочерга*. У драмах *Івана Кочерги* (1881—1952) велику роль відіграють символи як семантичні ключі до розуміння змісту його творів. У них обігруються символи часу («Майстри часу»), глухого кута («Марко в пеклі»), світла («Свіччине весілля»), млинового жорна й алмазу («Алмазне жорно»). Твори цих митців попереджували про небез-

Мирослав Ірчан

Іван Кочерга

пеку, що наступає, якщо розбуджувати у масах руйнівні інстинкти.

Спираючись на гуманістичні цінності драматургії ХІХ століття, молоді митці зосереджували увагу на людині. У драмі «97» Микола Куліш поставив питання про людське життя як найвищу цінність, висвітливши взаємини особи і радянської влади. У першій редакції п'єси порушувалась ідея гуманності влади, що мала б стати на захист людини. Проте ця влада не захистила незаможників, прирікши їх на смерть. Антигуманна влада

також приречена на загибель. У постановці «Диктатури» за Іваном Микитенком Лесь Курбас показав людину як соціальний об'єкт комунізації, як засіб виконання плану, коли особа підпорядковується силі тоталітарного суспільства. Залежність долі людини від державно-партійного апарату змальовано в комедії Микитенка «Соло на флейті». Пристосуванство Григорія Ярчука, центрального образу комедії, постає не як природна риса українця, а як наслідок панування «нової влади». Антигуманна система відкинула творче, індивідуальне, ініціативне в людині, культивує лише самовідданість. Результатом такої селекції є людина-пристосуванець, людина-флюгер.

Глибоким новаторством відзначалися п'єси Миколи Куліша у постановці Леся Курбаса: «97», «Народний Малахій», «Мина Мазайло», «Комуна в степах», «Маклена Граса». Національний театр Курбаса — Куліша руйнував догматичну концепцію керівних кадрів доби «диктатури пролетаріату» щодо історичного оптимізму у світогляді нової людини, позбавленої національних ознак. Це був театр філософського спрямування, що правдиво моделював трагізм «нового життя», складну долю людини доби. А тому проти цього театру й Куліша ополчилася догматична партійна критика, у 30-х роках знищивши його.

Жанровий репертуар драматургії 20-х років відзначається великим багатством, оновленням структури і засобів моделювання дійсності. Експериментально-психологічну драматургію творить Володимир Винниченко. Широкий резонанс мала його драма «Закон» (1923). Значного розмаху набувають трагедія і комедія. Куліш стає творцем трагікомедії «Народний Малахій». Яків Мамонтов написав трагікомедію «Республіка на колесах». Модерні віяння позначилися на традиційних жанрових формах: любовна мелодрама переростає у соціальну драму. У центрі психологічної драми Івана Дніпровського «Яблуневий полон» (1926), присвяченій подіям національно-визвольної

революції, відтворено конфлікт особистісного із суспільним, загальнолюдського — із класовим. Майстерно окреслено характер Іви, яка бореться за незалежну Україну.

Нових жанрових ознак набуває історична драма під пером Івана Кочерги («Алмазне жорно», «Свіччине весілля»). Спробою актуалізувати події нашого героїчного минулого через образ дівчини з легенди стала лірична віршована драма Михайля Семенка «Маруся Богуславка». Взнявши за основу однойменну історичну драму Михайля Старицького та народну думу, поет дає своє трактування теми. Він висвітлює світ почуттів Марусі Богуславки та її національні прагнення, акцентуючи увагу на особистій драмі. Семенкова героїня не зуміла здійснити патріотичний вчинок: намір визволити козаків-невільників з темниці розгадано, і за зраду султанові її страчують.

До історичної теми звернувся Кость Буревій у п'єсі «Павло Полуботок» (1928). Це драма про зраду, яка знищує Україну. В ній змальовано болюче прозріння Павла Полуботка в Петропавлівській темниці. Не приєднавшись до Мазепи, наказний гетьман вважав, що боронити батьківщину від напасників треба не зброєю, а дипломатією, у надії, що Петро І благословить союз України з Москвою як рівноправний. У цьому засліпленні й виявилась найбільша трагедія Полуботка. Виникає фантастична п'єса, що набуває ознак антиутопії («Син сови» Євгена Кротевица, «Радій» Мирослава Ірчана, «Марко в пеклі» Івана Кочерги).

Таким чином, драматургія якісно оновлюється, наповнюється філософським змістом. Після 1934 року наступить новий її етап, позначений партійним тиском і розгромом українського мистецтва. У драматургії розпочнеться довга й затяжна криза.

Підсумуйте прочитане. 1. Схарактеризуйте шляхи розвитку драматургії й театру доби. 2. У чому полягає новаторство Леся Курбаса як режисера? 3. Що нового внесли письменники в розвиток драматургії 20—30-х років? 4. Яких драматургів того часу ви знаєте? Які їхні п'єси ви читали чи бачили на сцені?

Поміркуйте. 1. Що спричинило відродження театру та драматургії у цей період? 2. Чим зумовлений творчий злет театру «Березіль»?

Творча робота. Уявіть собі, що ви режисер. Яку з п'єс драматургів 20—30-х років ви поставили б на сцені? Яких би дібрали акторів на ролі? На чому акцентували б увагу глядача? Напишіть рецензію на виставу за творами Миколи Куліша, Івана Кочерги або іншого драматурга.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Залеська-Онишкевич Л. Текст і гра. Модерна українська драма. — Львів, 2009.

Працьовитий В. Національний характер в українській драматургії 20—30-х років ХХ століття. — Львів, 2008.

Семенюк Г. Українська драматургія 20-х років. — К., 1993.

Микола Куліш

(1892—1937)

«Микола Куліш — талант світового масштабу. Не буду шукати безперечних аналогій у класиці — між Шекспіром і Шіллером або Мольєром чи Бомарше, але в сучасній йому радянській драматургії він не мав собі рівних...»

(Юрій Смолич)

Микола Куліш — одна з найтрагічніших художніх постатей, в якій сфокусувалася складність розвитку літератури «Розстріляного відродження». Йому судилося прожити лише сорок п'ять років, але за цей час драматург встиг зробити дуже багато. Його творчість сучасники порівнювали з феєрверком, а *Лесь Танюк* зазначив: «Талант брав у Кулішеві гору — він єдиний диктував йому шлях до вічності, хоча то був шлях через Голгофу».

Тернистим шляхом до безсмертя

Тернистим шляхом до безсмертя

Народився Микола Гурович Куліш 6 грудня 1892 року в селі Чаплинка Дніпровського повіту Херсонської губернії у бідній селянській сім'ї. Батько все життя пронаймував у панських економіях. Мати, родом з Полтавщини, вміла чудово розмальовувати хати. Для Миколи ненька назавжди залишилася молодою, адже померла дуже рано. Змалку Миколі довелося пасти чужих ягнят, а восьмирічним він наймував у багатого господаря далеко від домівки.

У початковій школі хлопчина вчився охоче й старанно. Він не обминав жодної книжки, і в чотирнадцять років виявляв глибокі знання класики. Щоб після закінчення чотирикласного міського училища в Олешках здібний хлопчик-сирота зміг продовжити освіту, його колишні вчителі зібрали 100 карбованців. Та коли закінчилися гроші, Микола позбувся даху над головою і потрапив до сирітського притулку, щоб мати змогу й далі відвідувати училище. Спрага знань привела Миколу в п'ятикласну приватну чоловічу гімназію, де він захопився музикою, літературою, створив драматичний гурток з ровесників і добирав для нього репертуар. У гімназії Микола Куліш здружився з талановитим хлопчиком Іваном Шевченком, який пізніше ввійшов у літературу під псевдонімом *Іван Дніпровський*. Коли у Миколи виникали проблеми з житлом, його приймали до себе друзі, зокрема брати Невелі, які мали зеленооку сестричку Тоню. Між

Миколою і красунею Антоніною спалахнула велика любов, яка виявилася єдиною у їхньому житті. Гімназію раптово закрили, і Микола склав гімназійний курс екстерном. Юнака зарахували студентом на історико-філологічний факультет Одеського університету, але Перша світова війна перекреслила його плани.

Солдатів з атестатами зрілості набирали в Одеську школу прапорщиків. Перед відправкою на фронт Миколі Гуровичу дали коротку відпустку, й він устиг повінчатися з Тонею. Воювати Кулішеві довелося на території Галичини й Литви. За влади Скоропадського Микола Гурович понад півроку відсидів у тюрмі, а за Директорії входив до складу міської управи. Коли перед навалюю денікінців Симон Петлюра дав наказ відступати, Микола Куліш організував у Херсоні й очолив Перший український дніпровський полк. Згодом *Юрій Яновський* подібні воєнні події описав у новелі «Батальйон Шведа» з роману «Вершники», а Куліша вивів у образі Данила Чабана.

Під час наступу армії Денікіна влітку 1919 року Микола Куліш у складі Червоної армії відступив на північ України, але зголосився стати розвідником, щоб повернутися в рідні краї. Разом зі своїм другом-супутником він потрапив до петлюрівців. Полонених вирішили розстріляти, але доручили це зробити надто милосердному козакові, котрий вивів бранців у поле й дозволив тікати, куди знають.

Повернувшись в Олешки, Микола створював українські школи, дитячі садочки, працював інспектором народної освіти, уклав буквар «Первинка», куди увійшли Кулішеві вірші та оповідання для дітей. Микола Гурович окреслював три сфери своїх захоплень: перша — література, друга — музика, третя — театр.

Свою першу драму «97» Микола Куліш написав на основі реальних фактів. Цією п'єсою письменник не ввійшов — увірвався в літературне й театральне життя України. Несподіваний успіх драми «97» у Харкові на сцені театру імені Івана Франка вразив митця. Водночас переробка режисером Гнатом Юрою трагічної розв'язки драми на оптимістичну стало неабиякою неприємністю для автора через відсутність життєвої правди в такому фіналі. Письменник, який у душі все-таки погоджувався, що світле майбутнє нащадків доводиться здобувати через сотні жертв, не міг вдавати, що величезних людських втрат не існує. До того ж, текст п'єси «97» мав двоїсте прочитання: за одних акторських акцентів Серьога Смик, Мусій Копистка — люди нової доби, прихильники нової влади, рятівники голодуючих односельців; за інших — нікчеми, невдахи, ледарі, які прагнуть керувати іншими, сліпе знаряддя в руках влади, що грабує селян. На тлі примітивних лозунгових п'єс 20-х років зоря Куліша-драматурга засяяла особливо яскраво.

Роки перебування Миколи Куліша в Одесі (1923—1925) — це період внутрішньої боротьби між сумлінним виконанням службових обов'язків інспектора облнаросвіти і бажанням творити. Процес творчості у драматурга був подібний до Стефаникового: Куліш міг писати лише тоді, коли в кімнаті було ідеально прибрано, підлогу вимито, речі на столі були на своїх місцях. Після глядацького успіху п'єси «97» у Куліша з'явилася нагода переїхати до Харкова, де вирувало мистецьке життя. Тодішній нарком освіти Олександр Шумський запропонував Миколі Гуровичу посаду шкільного інспектора. Сподівання Миколи Гуровича на розвій творчості у Харкові зникли, коли він глибше познайомився з навкололітературним життям, яке окреслив так: «Дрібниці, політиканство, заздрість, конкуренція, плітки, фальш і старість, одягнена у мундир чиновний, — ось літературне поле». Участь у «ВАПЛІТЕ», дружба з *Остапом Вишнею, Павлом Тичиною, Юрієм Яновським* давали Миколі Гуровичу шанс на перспективу стати визнаним драматургом. Про *Миколу Хвильового* Куліш взагалі відгукувався захоплено: «*Це наш натхненник! Він перший нам відкрив очі на Україну*».

У Харкові Куліш написав драми «Отак загинув Гуска», «Хулій Хурина», «Зона». Постановка п'єси Куліша на сцені «Березолу» *Лесем Курбасом* стала творчим злетом двох геніїв: драматурга і режисера. Мистецтвознавець *Лесь Танюк* підкреслює, що зустріч із Лесем Курбасом та «Березолем» круто змінила не лише біографію, а й творчий метод драматурга. Відбулося взаємопроникнення режисерських, акторських і драматургічних задумів, без єдності яких не може бути істинного театру; виникла «*лабораторія української культури*». Упродовж десяти років Куліш написав 14 п'єс. Найбільш ушлявленими стали шедеври «Народний Малахій», «Мина Мазайло», «Маклена Граса». Якщо *Іван Тобілевич* створив класичну українську драму для театру корифеїв, а *Леся Українка* — європеїзовану українську драму, то Микола Куліш став творцем модерної драми українського відродження.

П'єсою «Народний Малахій» (1927) Микола Куліш викрив методи будівництва соціалізму через духовне руйнування і фізичне знищення людини. Головний персонаж цього твору з боєм заговорив про жалюгідний стан української мови, яка «*віки вистояла...*». Драма «Народний Малахій» засвідчила, що Куліш творив і утверджував у національній літературі *модерну драму*. Прем'єра вистави в «Березолі» 31 березня 1928 року стала початком нового етапу в історії українського театру. П'єсу одразу взяли до репертуару кілька театрів республіки, проте через злободенність тематики 1930 року п'єсу «Народний Малахій» заборонили ставити на сцені.

1929 року Микола Куліш написав «Патетичну сонату», яку також заборонили ставити в Україні, але російський режисер *Олександр Таїров* поставив її на сцені Камерного театру в Москві, запросивши на прем'єру членів уряду. Успіх вистави був неймовірний. Німецький драматург *Фрідріх Вольф*, який бачив виставу, переклав драму німецькою мовою і в передмові до видання написав: «*Форма «Патетичної сонати» — цієї найбільшої української драматичної поезії — у світовій літературі може бути порівняна тільки з драматичними поемами «Фауст» і «Пер Гюнт»*. Проте «Патетичну сонату» зняли з репертуару театрів Москви, Ленінграда, Іркутська, Баку, де вона з успіхом йшла раніше.

Змальовані у п'єсі події охоплюють період між двома Великоднями 1917—1918 років. Значну композиційну роль у п'єсі відіграє геніальний твір Бетховена «Патетична соната», який є ідейно-художнім стрижнем, лейтмотивом драми. «Патетична соната» Куліша засвідчила народження в Україні нової драми. Це була художня спроба за допомогою суміжних видів мистецтва — слова, звуків, музики, кольорів, ліній — порушити важливі питання долі українців, зокрема інтелігенції, на першому етапі національно-визвольної революції.

У грудні 1928 року Микола Куліш завершив сатиричну комедію «Мина Мазайло», а вже у березні 1929 року відбулася її прем'єра в Дніпропетровському театрі у постановці *Дмитра Ровинського*. 18 квітня 1929 року відбулася прем'єра п'єси у «Березолі». Лесь Курбас залучив найкращих акторів того часу: Мину грав Йосип Гірняк, тьотю Мотю — Наталя Ужвій, дядька Тараса — Мар'ян Крушельницький. Успіх був нечуваний, проте й цей мистецький шедевр Куліша й Курбаса цензурою було усунуто зі сцени, адже почалися репресії проти інтелігенції.

За вкрай несприятливих умов Микола Куліш уперше взявся за тему, нібито далеку від подій в Україні. Дію драми «Маклена Граса» (1932) Куліш переніс до Польщі. Акторами «Березолу» цей твір у вересні наступного року був представлений владі. «Маклена Граса» виявилася останньою Кулішевою п'єсою, яку публіка побачила на сцені. Після сьомої вистави цю драму заборонили до показу, театр «Березіль» ліквідували. Куліш написав ще п'єси «Закут», «Діалоги», «Вічний бунт», «Такі», але їх не друкували й не ставили, а в роки війни тексти були загублені.

На початку 1933 року Куліш навідався до рідного села, де йому стало моторошно від побаченого. Повернувшись до столиці Микола Гурович вкрай нервовим, стогнав і кричав від душевного болю, від думки, що його багатостраждальний народ вмирає від голоду. Гнітюче вплинуло на Куліша й самогубство Миколи Хвильового. Всю ніч перед похороном Микола Гурович простояв біля

труни покійного. Дружина драматурга надійно заховала обидва нагани, щоб чоловік не повторив фатального кроку автора «Синіх етюдів». Оскільки кращі п'єси Куліша було заборонено до постановки як антирадянські, спрямовані проти лінії партії, Микола Гурович зробив останню одчайдушну спробу прорватися до глядачів, написавши цілком лояльну до влади драму «Прощай, село» (1933). Але поставити її на сцені також не дозволили. У вересні 1934 року митця виключили з партії за зв'язок з «контрреволюційними елементами» — *Лесем Курбасом* і *Михайлом Яловим*.

1 грудня 1934 року в Ялті помер Іван Дніпровський, і Микола Куліш поїхав на похорон друга. Пригніченого горем Куліша заарештували на вулиці 7 грудня 1934 року, звинувативши у належності до боротьбистського терористичного центру і вбивстві першого секретаря Ленінградського обкому партії Сергія Кірова. Після страшних катувань Микола Гурович визнав усі звинувачення й навіть написав заяву з проханням негайно його розстріляти. Куліша засудили до десяти років заслання у таборі на Соловках. На відміну від інших, хто з ним проходив за однією кримінальною справою, Куліш не мав права працювати, перебувати надворі, користуватися шпиталем. Для нього була відведена камера-одиночка. З-поміж усіх засуджених українських письменників за таких нелюдських умов відбували покарання лише *Микола Куліш* та *Валер'ян Підмогильний*.

Останню звістку про себе Микола Гурович подав дружині 15 червня 1937 року. Видатного драматурга разом з Миколою Зеровим та багатьма іншими українськими інтелігентами розстріляли 3 листопада 1937 року в яру Сандормох у Карелії. 4 листопада 1956 року Миколу Куліша реабілітували посмертно «за відсутністю складу злочину».

 Підсумуйте прочитане. 1. Що ви дізналися про дитячі роки майбутнього письменника? Як ви вважаєте, чи впливають обставини на розвиток таланту митця? 2. Які події з буремної юності Миколи Куліша вас схвилювали найбільше й чому? 3. Що ви дізналися про перші проби пера великого майстра? 4. Який різновид драми запровадив Микола Куліш? 5. Які п'єси уславили Куліша як драматурга й Лесь Курбаса як режисера? Чому зміст цих драм визнали крамольним? 6. Яку версію загибелі Куліша ви знаєте? 7. Доведіть, що Микола Куліш — представник «Розстріляного відродження». Кого ще з цієї когорти митців ви можете назвати?

 Робота в парах. Скориставшись інтерактивним методом «Вільний мікрофон», дайте відповідь на запитання: 1. Чи могла життєва й творча доля Миколи Куліша скластися щасливо й чому? 2. Як слід розуміти висновок *Леся Танюка*: «У добу розквіту політичної агітки й театрального плакату Микола Куліш першим із пореволюційних драматургів прийшов до психологічного письма»?

«Епохальна п'єса» (Микола Хвильовий)

П'єсу «*Мина Мазайло*» вперше опублікували у журналі «Літературний ярмарок» (1929) і того ж року видали друком у Харкові окремою книжечкою. Жанр п'єси «*Мина Мазайло*» сам автор визначив як комедію. Обравши його, письменник засобами гротеску і сатири викрив антиукраїнські суспільні явища кінця 20-х років ХХ століття, висміяв носіїв великодержавного шовінізму. Більшість літературознавців вважають «*Мину Мазайла*» сатиричною комедією. У п'єсі в постановці *Леся Курбаса* для «*Березолу*» переважав гротеск, риси персонажів украї заострені, а мотиви піднесені до вселюдських масштабів.

У наш час все більше літературознавців схиляються до думки, що «*Мина Мазайло*» — це трагікомедія, адже у творі висвітлено катастрофічне становище української мови й фіктивність національної незалежності. Національний нігілізм як домінуюча риса характеру кількох персонажів виразно розкриває суть малоросійства, що став міцним підґрунтям для ідей великодержавного шовінізму. Саме тому для українського відродження гнучкохребетні дядько Тарас, Мокій, Уля такі ж небезпечні, як і тьотя Мотя з Курська. А *Мина Мазайло* — покруч системи, тому й реалізується, за словами рідного сина, як «*валуєвський асистент*».

Мистецький рівень трагікомедії «*Мина Мазайло*» надзвичайно високий. Критик *Юрій Шерех* підкреслював: «*Український театр дістав свою найкращу, може, свою єдину комедію, якщо властивістю комедії вважати легкість, грайливість, ритмічність, грацію на підложжі глибокого... змісту*». Твір був написаний Миколою Гуровичем в кульмінаційний момент українізації, але спостережливим зором драматург вловив не тільки грубі помилки в проведенні такої важливої кампанії, невміння й неготовність до цього як влади, так і соціуму, а й ті ідеологічні великодержавні віяння, котрі незабаром мали набрати вигляду переслідувань і репресій національно свідомих українців. З цього приводу ще в драмі «*Народний Малахій*» устами головного героя було проголошено важливу тезу: «*Кажіть руською мовою, не гвалтуйте української... Питаю: навіщо українізують чужих? Хіба щоб погонич скидався на українця?*».

«*Мина Мазайло*» — зразок п'єси, про яку мріяв *Лесь Курбас*, вважаючи, що її змістовим стрижнем може слугувати певна ідея, а не дія. Велику роль у сценічній постановці трагікомедії відігравали такі елементи інтер'єру, як зазначені у ремарці величезні дзеркала, в яких укрупнювалося, чіткіше проступало і здавалося ще потворнішим усе негідне й мерзенне. Це давало змогу глядачам стежити за поведінкою акторів водночас на кону і в дзеркалах. У результаті цього, за словами актора *Йосипа Гірняка*, який

грав роль Мина Мазайла, ідейний дух п'єси, її соковите слово наповнювали весь сценічний простір, а тому проблема українізації розглядалася ширше, об'ємніше. Виходячи з Мазайлової оселі в харківському передмісті на Холодній Горі на обшири всієї тогочасної України, проблема мови й самоідентифікації висвітлювала цілу історичну епоху, ті обставини життя українців, що склалися протягом кількох століть, а також давала простір для роздумів про долю української мови, культури, нації загалом. Сміливість Куліша в процесі написання п'єси полягала в його національній свідомості, що найвиразніше виявилася під час літературного диспуту: «*Ми маємо обминання в нашій літературі таких важливих, пекучих проблем, як проблема національна... Я не можу обійти цієї проблеми й не хочу розв'язувати її в білих рукавичках*». Цілеспрямованість драматурга проступає із розкиданих у творі «крамольних фраз», наприклад, про комуністичну партію і можливість репресій в Україні у будь-який момент: «Закохуються ж так, що на розтрату йдуть, про партію забувають, і неабихто», «Скажіть, будь ласка, у вас і партійці балакають цією мовою?.. Тоді у вас якась друга партія...», «Скажи — нас нема!.. Нас арештовано!»; про кар'єризм комуністів: «Молодий ще, двадцяти трьох нема, але стаж надзвичайний!»; про відступництво від національних інтересів радянських клерків та урядовців: «А що, як сидить такий, що не тільки прізвище, всю Україну змінив би?»; «Ви ж свою «Югосталь» оддали!»; про ймовірні катастрофічні наслідки українізації у ХХ столітті й відновлення імперії у вигляді Союзу: «...Українізація — це спосіб вивити всіх нас, українців, а тоді знищити разом, щоб і духу не було»; «Зостанеться єдина, неподільна... СРСР». У творі є натяки на те, що скоро вся велетенська країна перетвориться на суцільну тюрму чи концтабір, бо тільки в цих закладах немає імен та прізвищ — в'язні відгукуються на їм присвоєні номерні знаки.

Трагікомедія Куліша має певні особливості. Цю п'єсу неможливо якісно перекласти іншою мовою, оскільки при перекладі втрачається обігрування українських та російських слів, а також зіставлення спільного й відмінного у цих мовах. У творі немає позитивних персонажів. Дядько Тарас надто полохливий і поступливий, непослідовний у думках і вчинках. Мокій — не патріот, а рафінований науковець, якого рідна мова цікавить лише з фатової точки зору. Мина Мазайло — типовий перевертень. Його фіаско було можливим тільки в літературному творі. У реальному житті радянська влада всіляко підтримувала яничарів, уміло використовувала їх для боротьби зі справжніми патріотами.

При уважному прочитанні трагікомедії впадає в око, що Мина вирішив змінити прізвище саме з метою афішування своєї лояльності до влади та щоб не стати другосортним після можливого

провалу українізації й наступу реакції. Адже прізвище *Мазайло* чи навіть повне *Мазайло-Квач* — не є ганебним. До того ж, воно, як підкреслює комсомолец Губа, ще й «*демократично-плебейське*», що дуже важливо для радянської доби. Хоч як нарікає Мина, та його прізвище не завадило носієві зробити хорошу кар'єру, одружитися, жити в достатку. Незважаючи на певну однобічність змалювання драматичних характерів та помітну авторську налаштованість на ідею, образи дійових осіб комедії відбивали правду життя, типові ознаки тогочасного суспільства. *Юрій Лавріненко* наголошував на унікальному характеротворенні у цій п'єсі, оскільки персонажів окреслено такими найсуттєвішими штрихами, що вони надовго залишалися в пам'яті читача й глядача. *Микола Хвильовий*, маючи на увазі «Народного Малахія» і «Мину Мазайла», стверджував, що «*тільки епохальні п'єси можуть викликати таку велику дискусію і тільки обмежені люди не розуміють, що саме такі п'єси й роблять у театрі епоху*».

Словникова робота. 1. Запам'ятайте новий термін.

Трагікомедія — драматичний твір, у якому поєднані риси трагедії і комедії. Автор трагікомедії засобами гумору й сатири викриває суспільні вади й висміює негативні людські риси. Трагікомедією є твір Миколи Куліша «Мина Мазайло».

2. Доведіть, що у п'єсі «Мина Мазайло» є елементи трагічного і комічного, зачитуючи відповідні цитати з тексту.

Підсумуйте прочитане. 1. Які суспільні вади розкрито у п'єсі «Мина Мазайло»? 2. Яку роль у трагікомедії відіграє дзеркало? З якою метою відбувається гра багатьох персонажів перед ним і перед самими собою? 3. Навіщо Мина Мазайло вирішив змінити прізвище? Чи етично, на ваш погляд, без вагомої причини міняти прізвище своїх предків, навіть якщо воно не звучить благородно? У яких випадках зміна прізвища є виправданою? Прочитайте цитату з комедії, де дядько Тарас розповідає про одіозне прізвище секретаря земської повітової управи Каленика Митрофановича й величезні труднощі у справі зміни прізвища за царської влади. Прокоментуйте ситуацію. 4. Чому тьотя Мотя задумалася, чи не варто їй змінити прізвище? З якої причини такі дійові особи, як Мокій і дядько Тарас, котрі відстоюють своє виразно українське прізвище і своє право говорити українською, не можуть вважатися позитивними? 5. Яку роль відіграють «крамольні фрази» у п'єсі «Мина Мазайло»?

Аналізуємо твір. 1. Складіть психологічний портрет Мина Мазайла. Чи можна йому співчувати? Чи варто осуджувати його заповзятливість у справі зміни свого прізвища? 2. Якою постає Мазайлиха з перших сторінок трагікомедії? Що спільного і що відмінного між Килиною Мазайлихою та її сестрою Мотроною? 3. Чим від Рини і Мазайлихи відрізняється Уля Розсоха? Чи показано її характер у розвитку? 4. Схарактеризуйте взаємини Рини із братом. 5. Як ви розцінюєте факт, що Мокій порубав сокирою подаровані шаровари й вишиту сорочку? Як

ви розумієте поняття «шароварщина»? 6. Для чого Куліш вводить у драму епізод з телеграмою? Як цей епізод демонструє рівень інтелекту Мазайлихи і тьоті Моті? 7. Доведіть, що Мотрона Розторгуєва — живе втілення російського шовінізму. Прокоментуйте її тези: «Дивлюсь — не «Харьков», а «Харків»! Нащо, питаюсь, в и н а м іспортілі город?», «Та українці — то не руські люди? Не руські, питаю? Не такі вони, як усі росіяни?», «Тепер я розумію, що таке українська мова. Розумію! Австріяцька видумка, так?», «Ви серйозно чи по-українському?», «А хіба селяни — українці?.. Селяни — мужики». 8. З якою метою Куліш увів у твір образи символічних предків Мина Мазайла? 9. Яку роль у п'єсі відіграє сатиричний образ Баринової-Козино? 10. Які ментальні риси українців драматург викрив у характері дядька Тараса? 11. Якими у п'єсі постають образи комсомольців? 12. Чи логічно і правдоподібно є розв'язка трагікомедії?

Міжпредметні паралелі. 1. Порівняйте п'єсу Куліша з комедією Жана Батіста **Мольєра** «Міщанин-шляхтич». Що спільного, а що відмінного між Журденом і Мазайлом? 2. Прочитайте уривок із роману **Олекси Стороженка** «Марко Безсмертний», який стосується походження прізвища одного з героїв: «— Так запорожці — матері їх ковінька, нехай здорові будуть! — таке прізвище приложили. Не знаю, як і ненячі сказати: Кобзою прозвали, от що!.. Вже було почали Підковою звать, бач, підкови розгинаю, а тут мені на лихо нечиста сила кобзаря принесла; співав, собачий син, співав, та й поклав кобзу, а я не доглядився, де вона, сів на неї та й потрощив диявольську личину; от мене й прозвали Кобзою. Отаке, бач, прилучилось. — Не журися, козаче, не прізвище прославляє чоловіка, а чоловік прізвище...». Як ви ставитесь до подібних ситуацій виникнення прізвища в козацькі часи? Поясніть зміст останнього речення поданої цитати.

Творчі завдання. 1. Як, на вашу думку, могли утворитися такі козацькі прізвища, як Неїххліб, Панібудьласка, Убийвовк, Непийпиво, Цьомко, Ловивітер? Напишіть коротеньке оповідання про історію виникнення одного з перелічених прізвищ. 2. Дослідіть походження вашого власного прізвища, підготуйте усне повідомлення про це у класі.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Жила С. Аналіз п'єси Миколи Куліша «Мина Мазайло» // Всевітня література та культура. — 2006. — № 9.

Танюк Л. Драма Миколи Куліша // Куліш М. Твори: У 2 т. — Т. 1. — К., 1990.

Чешуріна Т. Художнє відтворення проблеми українізації у п'єсі Миколи Куліша «Мина Мазайло» // Всесвітня література та культура. — 2006. — № 9.

Перевірте себе.

I рівень. Виберіть один правильний варіант відповіді:

- Трагікомедією Миколи Куліша є твір: а) «97»; б) «Мина Мазайло»; в) «Патетична соната»; г) «Маклена Граса».
- Першим твором Миколи Куліша є драма: а) «Хулій Хурина»; б) «Зона»; в) «97»; г) «Народний Малахій».
- Микола Куліш відбував заслання: а) у Воркуті; б) на Соловках; в) у Магадані; г) на Сахаліні.

4. У Харкові Микола Куліш плідно співпрацював з режисером: а) Лесем Курбасом; б) Гнатом Хоткевичем; в) Марком Кропивницьким; г) Гнатом Юрою.

5. Головним героєм трагікомедії Куліша є: а) Малахій; б) Боруля; в) Голухастов; г) Мазайло.

6. Фраза «Он Чумацький Шлях, каже, в розсохах є чотири зірки — то криниця, далі три зірки — то дівка пішла з відрами...» належить: а) Мині Мазайлу; б) Мокію; в) Улі; г) тьоті Моті.

7. Лексичне значення слова **дружина** Мокій інтерпретує так: «Дружина» — це краще, як «жінка» або «супруга», бо «жінка» — то означає «рождаюча», «супруга» по-українському — «пара волів», а «дружина»... Ось послухай: рекомендую — моя дружина, або: моя ти дружинонько перед: а) Риною; б) Улею; в) матір'ю; г) тьотею Мотею.

8. У суперечці з Бароновою-Козино дядько Тарас цитує слова пісні: а) «Вийшли в поле косарі»; б) «Гей, на полі жєнці жнуть»; в) «Ой, у полі жито копитами збито»; г) «Під горою над криницею».

9. За власну поступливість атестує себе словами: «Бельбас! Бєвзь! Недотепа! Кєп! Йолоп! Глупак! Тєлєпєнь! Дурко! Дуропляс! Дурноверх! Дурєпенко! Дурба! Дурило! Дурбас! Дурундас!» персонаж: а) Мокій; б) дядько Тарас; в) Мина Мазайло; г) Іван Тертика.

10. Пропозицію змінити прізвище Мазайло на Рамзєс дала: а) Рина; б) Мазайлиха; в) Уля; г) Баронова-Козино.

II рівень. Виберіть два чи більше правильних варіантів відповідей:

1. Перу Миколи Куліша належать п'єси: а) «97»; б) «Мартин Боруля»; в) «Патетична соната»; г) «Народний Малахій»; г) «Сава Чалий».

2. Головними героями трагікомедії «Мина Мазайло» є: а) Мусій Копистка; б) тьотя Мотя; в) дядько Тарас; г) Рина; г) Уля Розсоха.

3. У трагікомедії «Мина Мазайло» порушено проблеми: а) занепаду української мови; б) втрати історичної пам'яті; в) духовної деградації особи; г) антинаціональної урядової політики; г) взаємин старшого і молодшого покоління.

4. Змучений катуваннями, Микола Куліш написав заяву з проханням: а) про помилування; б) про страту; в) про необхідність дотримання норм правосуддя; г) про потребу залучення до справи неупереджених свідків; г) про перегляд справи.

5. Тьоті Моті належать брутальні афоризми: а) «По-моєму, прілічнєє бить ізнасілованной, нежелі українізірованной»; б) «Виб'ю з голови дур український! А як ні — то через труп переступлю»; в) «Ви серйозно чи по-українському?»; г) «Тєпєра я розумію, що таке українська мова. Розумію! Австріяцька видумка, так?».

6. Діди-запорожці відстоюють козацьке Минине прізвище такими словами: а) «Подумай, що скажуть на тім світі діди й прадіди наші, почувши, що ти міняєш прізвище»; б) «Щє з діда Мазайло-Квач прозивався і чумацькі колеса мазав»; в) «Мазав, щоб не пропадала тая козацька слава, що по всьому світу дибом стала, а ти моє славне прізвище міняєш?!»; г) «Іхня українізація — це спосіб виявити всіх нас, українців, а тоді нищити разом, щоб і духу не було».

III рівень. На основі біографії і творів Миколи Куліша письмово доведіть або спростуйте одну з тез: а) «Кого Бог хоче погубити, в того відбирає розум» (Софокл); б) «Батьки найменше прощають дітям ті вади, які самі ж їм прищепили» (Фрідріх Шіллер); в) «Ох і драматург же був! Світ бачив по-новому і писав по-новому — як Тичина в поезії, Курбас на сцені, Довженко — в кіно» (Олександр Підсуха).